

НАПРЯМ 7. ВИКЛИКИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ТА ПОЛІТИКО-ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-34>

Герман М. В.,

*аспірантка кафедри політичних інститутів та процесів
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПОТЕНЦІАЛ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Рівень самоорганізації населення – невід’ємний показник розвитку громадянського суспільства, який в умовах повномасштабної російсько-української війни ще є свідченням зрілості народу, його відповідальності за сьогодення і майбутнє країни.

Відповідно до вітчизняного законодавства, самоорганізація населення в Україні є досить інституціоналізованою, а її органи Законом України «Про органи самоорганізації населення» визначаються як «представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом... Орган самоорганізації населення є однією з форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішенні окремих питань місцевого значення» [5]. Ці визначення, що локалізують самоорганізацію населення на місцевому рівні, ґрунтуються передусім на нормах Конституції України, стаття 140 якої надає сільським, селищним і міським радам право «дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна» [3].

Самоорганізаційний потенціал населення можна визначити у контексті його вимірів:

– інституціонального – наявність законодавчого підґрунтя. В Україні самоорганізація населення регулюється нормами Конституції, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про органи самоорганізації населення», «Про службу в органах місцевого самоврядування», Бюджетного кодексу України (документ

містить положення про можливість фінансування органів самоорганізації населення із місцевих бюджетів, а також участь громадян у процесах планування місцевих бюджетів), Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок легалізації об'єднань громадян», Методичними рекомендаціями Мінрегіону щодо діяльності органів самоорганізації населення, місцевими статутами територіальних громад та ін. Варто наголосити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану можливість залучення громадян до забезпечення функціонування місцевих структур визначається відповідним законом;

– інституційного – використання безпосередніх форм самоорганізації населення (громадські організації, рухи, ініціативи, ОСББ тощо), які мають правосуб'єктність, канали взаємодії з органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями тощо;

– людського – достатня кількість активних громадян, здатних продукувати і реалізовувати різноманітні громадянські ініціативи. Так, спираючись на актуальну соціологію 2022–2025 рр., констатуємо, що «серед основних ознак патріотизму громадяни України особливо відзначають проактивну громадянську позицію, виявлену у волонтерській діяльності, і готовність захищати свою країну в лавах ЗСУ» [6], рівень довіри до неурядових інституцій (громадські організації, волонтерські рухи) коливається у межах 60–80% [4], «розвиток організації громадянського суспільства в Україні залишається сталим і навіть демонструє зростання за деякими показниками» [2]. Відтак, не ототожнюючи громадянське суспільство і суспільство/населення як таке, можна вважати проактивну частину громадян достатньою для «вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України; задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів; участі у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм» [1];

– ресурсного – сформованість певної громадянської інфраструктури рішень та наявність способів і засобів для їх упровадження. З огляду на контекст наукової розвідки, зупинимося на кількох важливих показниках: більшість українців є донаторами на потреби Сил безпеки і оборони [8]; в Україні продовжує збільшуватися кількість громадських організацій, яких на сьогодні зареєстровано майже 106 тисяч [7]; кількість зареєстрованих волонтерів перевищила 10,5 тисяч і продовжує постійно зростати з початку повномасштабної війни;

– організаційно-інформаційного – показники узгодженості дій суб'єктів самоорганізації населення, наявність між ними сталих каналів комунікації, практики мережування тощо. Це ті показники, які формуються у режимі реального часу одночасно із розвитком громадянського суспільства, громадянської свідомості, громадянських

ініціатив і які, відповідно до щорічно визначеного індексу сталості ОГС в Україні, є достатньо високими, як для країни перехідної демократії.

Очевидно, що під час війни просторові рамки самоорганізації населення неможливо обмежити громадами чи населеними пунктами (вулицями, будинками). Наприклад, у прагненні підтримати підрозділ територіальної оборони, який несе службу поза межами області формування, громади об'єднуються, їхні ОСН мережуються з волонтерами різних регіонів, і з цієї синергії з'являється ефективна спільнота. Інший аспект – зовнішнє фінансування у вигляді грантів і програм міжнародної підтримки, за якими для втілення суспільно затребуваних проєктів створюються консорціуми з неурядових інституцій, незалежно від місця їхньої реєстрації. Як результат, вітчизняні практики самоорганізації населення в умовах дії правового режиму воєнного стану демонструють достатньо високий потенціал щодо здійснення нацспротиву і підтримки його учасників, реалізації фандрайзингових та краудфандингових кампаній, функціонування публічно-громадських хабів, навчальних (тренувальних) центрів, організації логістики та ін.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. Роль та перспективи органів самоорганізації населення в Україні. *Портал «Децентралізація»*. 2025. URL: <https://decentralization.ua/news/19958>

2. Індекс сталості громадського сектору в Україні залишається високим. *Укрінформ*. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4019613-indeks-stalosti-gromadskogo-sektoru-v-ukraini-zalisaetsa-visokim.html>

3. *Конституція України*. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Оцінка ситуації в країні та діяльності влади, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, віра в перемогу (лютий-березень 2025 р.). *Центр Разумкова*. 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>

5. Про органи самоорганізації населення. Закон України № 2625-III від 11.07.2001 р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>

6. Рівень стійкості та згуртованості громадян України (за результатами соціологічних досліджень). *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/riven->

stiykosti-ta-zhurtovanosti-hromadyan-ukrayiny-za-rezultatamy-sotsiologichnykh

7. Стійкість чи виживання: як громадський сектор України пройшов кризи 2014–2024 років. *Український незалежний центр політичних досліджень*. 2025. URL: <http://www.ucipr.org.ua/ua/novyny/stijkist-chi-vizhivannya-yak-gromadskij-sektor-ukrajini-projshov-krizi-2014-2024-rokiv>

8. Як і скільки донатили українці на ЗСУ в 2024 році. *Бізнес Цензор*. 2024. URL: <https://censor.net/r3529077>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-35>

Гончарова О. С.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії України

Харківського національного педагогічного університету

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

Брагіна Т. М.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри народної хореографії

Харківської академії культури

м. Харків, Україна

Брагін Ю. А.,

кандидат культурології, доцент,

доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»

та соціально-гуманітарних дисциплін

Державного біотехнологічного університету

м. Харків, Україна

УНІВЕРСИТЕТ ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Сучасна російсько-українська війна стала масштабним чинником трансформації українського суспільства, його цінностей та інституційних засад. Вона актуалізувала питання національної ідентичності, адже саме від її стійкості залежить здатність країни протистояти зовнішній агресії та забезпечувати внутрішню єдність. У цьому контексті система освіти, зокрема університети, виступають не лише як